

ARTUR KOSECKI

ROSE RAND WOBEC MYŚLI FILOZOFICZNEJ TADEUSZA KOTARBIŃSKIEGO*

Recepcja Szkoły Lwowsko-Warszawskiej (SLW) i jej międzynarodowych powiązań zyskuje w ostatnich latach coraz większe zainteresowanie wśród badaczy historii filozofii analitycznej (BROŻEK I IN. 2017; DRABAREK I IN. 2019; WOLEŃSKI 2021). Na tym tle niedostatecznie opracowana pozostaje działalność Rose Rand (1903–1980) – logiczki i filozofki związanej z Kołem Wiedeńskim (KW). W tym kontekście szczególne znaczenie ma jej dysertacja o filozofii Tadeusza Kotarbińskiego (1886–1981) zatytułowana *Kotarbinskis Philosophie*, na podstawie której uzyskała stopień doktora w 1938 roku na Uniwersytecie Wiedeńskim. Przed obroną opublikowała w „Erkenntnis” (1937) artykuł powiązany z problematyką rozprawy, oparty wyłącznie na analizie jednej książki Kotarbińskiego – *Elementów teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk* (1929/2003)¹. Była to jedna z pierwszych prób systematycznego przedstawienia filozofii Kotarbińskiego w obiegu międzynarodowym (zob. NAGEL 1938, 169).

Celem artykułu jest rekonstrukcja sposobu, w jaki Rand odczytuje filozofię Kotarbińskiego na podstawie jej tekstu opublikowanego w „Erkenntnis”, a także ukazanie, w jaki sposób to ujęcie wpisuje się w założenia logicznego empiryzmu. Dzięki temu możliwe jest lepsze zrozumienie miejsca Kotarbińskiego

Dr ARTUR KOSECKI – Uniwersytet Szczeciński, Wydział Nauk Humanistycznych, Instytut Filozofii i Kognitywistyki; adres do korespondencji: ul. Krakowska 71-79, 71-017 Szczecin; e-mail: artur.kosecki@usz.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3486-9404>.

* Artykuł powstał na podstawie referatu wygłoszonego podczas konferencji *130 Years of the Lvov-Warsaw School. International Conference*, która odbyła się w Warszawie w dniach 18–20 września 2025 roku. Autor pragnie podziękować organizatorom oraz uczestnikom za dyskusje i pytania, a także recenzentom za cenne uwagi i wskazówki.

¹ W dalszej części artykułu używany jest skrót *Elementy* na określenie książki *Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk*.

w międzynarodowej debacie lat trzydziestych oraz Rand – jako pośredniczki między KW a SLW².

Artykuł rozpoczyna się od zarysu sylwetki intelektualnej Rand. Następnie analizie poddany zostaje jej artykuł opublikowany w „Erkenntnis”, po czym omówiona zostaje jego ówczesna recepcja, m.in. recenzja Ernesta Nagla z 1938 roku oraz wzmianka w „Ruchu Filozoficznym”. W części końcowej wskazano, w jaki sposób ujęcie Rand wpisywało się w założenia logicznego empiryzmu.

1. ROSE RAND: SYLWETKA INTELEKTUALNA

Rose (Rozalia) Rand urodziła się 14 czerwca 1903 roku we Lwowie (Lemberg) w rodzinie żydowskiej. Wkrótce po I wojnie światowej rodzina Rand osiedliła się w Wiedniu, co zadecydowało o jej dalszej drodze intelektualnej, tam też uzyskała wykształcenie średnie, a w 1924 roku rozpoczęła studia filozoficzne na Uniwersytecie Wiedeńskim (zob. RENTETZI 2010, 236).

Podczas studiów filozoficznych kształciła się m.in. pod kierunkiem Roberta Reiningera (1869–1955), Moritza Schlicka (1882–1936), Hansa Hahna (1879–1934), Heinricha Gomperza (1873–1942) i Rudolfa Carnapa (1891–1970), a także Karla Bühlera (1879–1963), u którego studiowała logikę i psychologię. Studia ukończyła w 1928 roku. Była obok matematyczek Olgi Hahn-Neurath (1882–1937) i Olgi Taussky (1906–1995) jedną z trzech kobiet związanych z KW (zob. JANSSEN-LAURET 2021). Jako doktorantka była aktywną uczestniczką spotkań KW; w latach 1930–1933 pełniła funkcję protokolantki³. W latach 1930–1937 pracowała oraz prowadziła badania w Klinice Psychiatrycznej Uniwersytetu Wiedeńskiego. Utrzymywała się także z tłumaczeń artykułów polskich logików i filozofów dla wydawnictwa Springer (zob. HAMACHER-HERMES 2003, 367).

² Pierwsza wzmianka o KW w Polsce pojawia się w jedenastym tomie „Ruchu Filozoficznego”, wydanym na przełomie lat 1928 i 1929, na stronie 196 (zob. WOLEŃSKI 2010, 264). Natomiast o tzw. Kole Warszawskim pojawia się wzmianka w „Erkenntnis” w zeszytach 2–4 pierwszego tomu – napisał ją Otto Neurath (1882–1945) (zob. WOLEŃSKI 2010, 266). Jak sugeruje Jan Woleński (2010), w sporządzeniu notatki miała pomóc mu Rand, jako znająca język polski (267).

³ W okresie, gdy Rand pracowała nad swoim doktoratem, w latach 1930–1931 w Wiedniu przebywała również Izydora Dąbbska (1904–1983), stypendystka naukowa ze Lwowa, autorka m.in. artykułu poświęconego epistemologicznym założeniom Koła Wiedeńskiego (1932) oraz wspomnienia pośmiertnego o Schlicku (1937). Mimo wspólnego pochodzenia nie doszło między nimi do współpracy naukowej.

Tematem doktoratu Rand była myśl filozoficzna Kotarbińskiego. Przeanalizowała osiemnaście jego prac (RENTETZI 2010, 240). Po śmierci Schlicka w 1936 roku opiekę nad rozprawą przejął Reininger⁴. Choć początkowo odnosił się sceptycznie do wyboru tematu, ostatecznie zatwierdził pracę, podkreślając, że mimo wysokiej oceny filozofii Kotarbińskiego Rand nie wykazywała dogmatyzmu wobec logicyzmu i neopozytywizmu, lecz zachowała postawę krytyczną, co świadczyło o jej dojrzałości intelektualnej (zob. RENTETZI 2010, 240). Recenzentem rozprawy został Richard Meister (1881–1964).

W 1938 roku uzyskała stopień doktora filozofii na Uniwersytecie Wiedeńskim⁵. Jeszcze przed obroną, w styczniu 1937 roku, opublikowała w „Erkenntnis” artykuł związany z jej rozprawą, zatytułowany: *Kotarbinskis Philosophie auf Grund seines Hauptwerkes: „Elemente der Erkenntnistheorie, der Logik und der Methodologie der Wissenschaften”* [Filozofia Kotarbińskiego na podstawie jego głównego dzieła: „Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk”].

Rand uzyskała stopień doktora w burzliwym okresie historycznym. Dnia 12 marca 1938 roku nastąpił tzw. *Anschluss* Austrii przez III Rzeszę. W jego następstwie na Uniwersytecie Wiedeńskim wprowadzono przepisy dyskryminujące osoby żydowskiego pochodzenia. W dokumentach administracyjnych z tego okresu pojawia się określenie *Nichtarierpromotion*, które dosłownie można przetłumaczyć jako „promocja niearyjska”. Uzyskanie stopnia w takim trybie skutkowało zakazem wykonywania zawodu w Rzeszy Niemieckiej i dla Rand oznaczało definitywny koniec kariery akademickiej w Wiedniu (zob. KEINTZEL i KOROTIN 2002, 870).

W następstwie tych wydarzeń, dzięki wsparciu Neuratha, Rand przeniosła się 11 czerwca 1939 roku do Anglii. Choć pragnęła kontynuować karierę akademicką, nie udało jej się tam uzyskać stałej posady uniwersyteckiej. W 1941 roku została tzw. *visiting scholar* na Wydziale Nauk Moralnych Uniwersytetu Cambridge, gdzie uczęszczała na seminaria G. E. Moore’a (1873–1958) i Ludwiga Wittgensteina (1889–1951) oraz uczestniczyła w spotkaniach Moral Sciences Club. Prowadziła również wykłady o filozofii Wittgensteina i starała się uzyskać jego rekomendację, lecz spotkała się z odmową (zob. RENTETZI 2010, 241).

⁴ Reininger pod względem filozoficznym zajmował się głównie tradycją kantowską. Nie był on członkiem KW.

⁵ Rand zapisała się na egzamin końcowy z filozofii 28 czerwca 1937 roku, zaś pierwszy egzamin zdała 4 lipca, rozprawę *Kotarbinskis Philosophie* zaakceptowano 6 lipca 1937 roku. Drugi egzamin doktorski zdała 15 grudnia, a 21 lipca 1938 roku formalnie uzyskała stopień doktora.

Relacja Rand z Wittgensteinem miała charakter ambiwalentny. Choć uważał, że nie była „dobrym filozofem”, za pośrednictwem Society for the Protection of Science and Learning (SPSL) przekazywał jej wsparcie finansowe (zob. EDMONDS 2020, 224–225). Pomoc ta rozpoczęła się latem 1941 roku i obejmowała drobne darowizny, które trwały przez kilka kolejnych lat. Wittgenstein nalegał przy tym, aby jego udział w tej pomocy pozostał tajemnicą.

Esther Simpson (1903–1996), pełniąca wówczas funkcję asystentki sekretarza SPSL i pozostająca w bliskim kontakcie z Wittgensteinem, zwracała uwagę na nierozsądny sposób gospodarowania przez Rand otrzymanymi środkami finansowymi⁶. Interweniowała również w październiku 1943 roku, gdy Rand – po załamaniu nerwowym – została umieszczona w szpitalu psychiatrycznym, negocjując jej zwolnienie. W korespondencji z Wittgensteinem pisała, że „jest spora różnica między byciem dziwakiem, kim panna Rand z pewnością jest, a byciem chorym psychicznie, czym bynajmniej nie była” (zob. EDMONDS 2020, 226).

W czasie pobytu w Anglii Rand podejmowała także różne prace zarobkowe: była pielęgniarką w szpitalu dla dzieci chorych psychicznie, pracowała w fabryce metalurgicznej oraz uczyła języka niemieckiego i psychologii w Luton Technical College i Tottenham Technical College. Po II wojnie światowej wsparcia udzielił jej także Karl Popper (1902–1994), podejmując próbę znalezienia dla niej pracy w charakterze tłumaczki dla UNESCO (SARKAR 2025, 164). W latach 1950–1953, dzięki jego pomocy, Rand studiowała na Uniwersytecie Oksfordzkim jako tzw. *recognized student* (HAMACHER-HERMES 2003, 370).

W maju 1954 roku wyemigrowała do Stanów Zjednoczonych. Prowadziła zajęcia z matematyki na uniwersytecie w Chicago (1955–1956), współpracowała jako adiunkt badawczy z University of Notre Dame (1957–1959), a następnie była związana z ośrodkami akademickimi w Cambridge (Massachusetts) i Princeton (New Jersey).

W 1962 roku odbyła czteromiesięczną wizytę w Warszawie jako osobisty gość ówczesnego prezesa PAN Tadeusza Kotarbińskiego (HAMACHER-HERMES 2003, 371). W grudniu 1963 roku aplikowała do The American Council of Learned Societies z projektem przekładów i opracowań polskiej oraz rosyjskiej myśli logicznej. Część dokonanych przez nią tłumaczeń ukazała się w 1968 roku w „The Polish Review”, m.in. przetłumaczyła prace Jana

⁶ Przykładem był zakup sztytego na miarę płaszcza za trzy funty, co – jak pisała w liście do Wittgensteina – sprawiło ją w przerażenie (zob. EDMONDS 2020, 225). Rand miała też wypowiedzieć słynne zdanie: „Chcę wyglądać jak dama, a nie jak robotnica z fabryki”.

Łukasiewicza (1878–1956) (1968a; 1968b; 1968c), Stanisława Leśniewskiego (1886–1939) (1968) oraz Kotarbińskiego (1968)⁷.

Rand zmarła 28 lipca 1980 roku w Princeton. Do końca życia pozostawała aktywna intelektualnie, pracując m.in. nad obszernym studium na temat filozofii Wittgensteina i KW (HAMACHER-HERMES 2003, 372–373)⁸.

Choć Rand nigdy nie uzyskała stałej posady akademickiej, dającej stabilność w pracy naukowej, jej dorobek – zwłaszcza w zakresie logiki zdań imperatywnych – bywa dziś oceniany jako prekursorski wobec późniejszych prac nad logiką deontyczną (zob. MIHALJEVIĆ 2022; RAND 1936; 1939; 1962). Sama logika deontyczna jest obecnie kojarzona przede wszystkim z pracami Georga Henrika von Wrighta (1916–2003) (zob. MCNAMARA 2006; VON WRIGHT 1951; 1963).

Jej pierwszy tekst opublikowany w 1936 roku w „Przeglądzie Filozoficznym” jako pokłosie wystąpienia na Zjeździe Filozoficznym w Krakowie, *Die Logik der verschiedenen Arten von Sätzen*, podejmował m.in. wspomniane wyżej kwestie. Kolejna publikacja napisana po niemiecku: *Logik der Forderungssätze*, ukazała się w 1939 roku w „Revue Internationale de la Théorie du Droit”, a następnie w przekładzie autorki jako *The Logic of Demand-Sentences* w „Synthese” w 1962 roku.

Zaproponowany przez Rand projekt zakładał zastosowanie logiki zajmującej się zdaniem oznajmującym do zdań imperatywnych. Przykładowo w przypadku zdania „Jeśli ukradniesz to jabłko, musisz zostać ukarany” chodziło o to, czy można je potraktować jako zdanie złożone z dwóch zdań oznajmujących posiadających wartości logiczne, połączonych spójnikiem logicznym (MIHALJEVIĆ 2022, 163).

W ramach KW skupiano się głównie na logice zdań oznajmujących, uznając, że jedynie one mają sens poznawczy. Mimo to Rand, jako członkini KW, podjęła próbę wykazania, że także zdania imperatywne mogą być przedmiotem rzetelnej analizy, i sprzeciwiała się traktowaniu ich jako pozbawionych sensu (MIHALJEVIĆ 2022, 152). Potwierdza to opinię Reinigera o jej braku dogmatyzmu.

⁷ Był to tom 13, nr 3 – tytuł numeru to *Prolegomena to Three-Valued Logic*. Rand napisała wstęp oraz przetłumaczyła następujące prace: Kotarbińskiego *Zagadnienie istnienia przyszłości* (1913), Leśniewskiego *Czy prawda jest tylko wieczna, czy też wieczna, i odwieczna?* (1913), Łukasiewicza *O logice trójwartościowej* (1920), Łukasiewicza *Wykład pożegnalny na Uniwersytecie Warszawskim, 7 marca 1918* (1918/1998), Łukasiewicza *O determinizmie* (1961).

⁸ Współcześnie dorobek Rose Rand jest przedmiotem badań w ramach projektu „History of Women Philosophers and Scientists” realizowanego na Uniwersytecie w Paderborn, obejmującego także jej wkład w logikę.

2. ARTYKUŁ W „ERKENNTNIS”: JAK RAND CZYTA KOTARBIŃSKIEGO

W wieku 33 lat, w okresie wiedeńskim, Rand opublikowała wspomniany artykuł w „Erkenntnis”. Ukazał się on w styczniu w 1937 roku, w tomie 7, i liczył 28 stron. Praca zawiera streszczenie i komentarz do głównych partii książki Kotarbińskiego – *Elementów*: semantyki i zagadnienia teorii poznania (92–104), elementów logiki (104–110) oraz zarysu metodologii ogólnej wraz z uwagami o poszczególnych działach nauki (110–120). W swoim omówieniu Rand zachowuje zasadniczo układ *Elementów*.

W pierwszym przypisie Rand zaznacza, że *Elementy* ukazały się siedem lat wcześniej i nie odzwierciedlają w pełni nowszych poglądów Kotarbińskiego, a jednocześnie informuje, że autor przejrzał część artykułu i naniósł uwagi. We wstępie podkreśla rangę Kotarbińskiego jako czołowego polskiego filozofa, członka SLW, od 1918 roku związanego z Uniwersytetem Warszawskim, którego główne prace ukazały się po polsku.

2.1. SEMANTYKA, REIZM I ELEMENTY TEORII POZNANIA

Rand zaczyna od przeglądu u Kotarbińskiego funkcji znaku (wyrażanie, oznaczanie, znaczenie, reprezentowanie, zastępowanie), źródeł błędów językowych (m.in. wieloznaczności i supozycji) oraz typów definicji (słowne, semantyczne, aksjomatyczne, klasyczne). Krytycznie omawia następnie reizm – pogląd głoszący pod względem ontologicznym, że istnieją wyłącznie rzeczy⁹ (cechy, zdarzenia i relacje nie stanowią odrębnych bytów).

Rand (1937) zarzuca Kotarbińskiemu, że reizm przedstawiony w *Elementach*, rozumiany ontologicznie, jest już wynikiem założeń przyjętych w ramach rozważań semantycznych (96). Wyrażenia językowe, które nie odnoszą się do rzeczy, nie są nazwami rzetelnymi, lecz nazwami pozornymi. W konsekwencji zdania o cechach, zdarzeniach i relacjach traktuje się jako takie, które można

⁹ W *Elementach* (1929/2003) nazwa „reizm” pojawia się m.in. przy omówieniu zagadnień związanych z kategoriami (104–121). Kotarbiński (1929/2003) pisze tak: „Tyle o redukcji kategorii przedmiotów do kategorii rzeczy. Stanowisko zwolenników takiej redukcji można by nazwać reizmem” (117–118). Reizm ma swoją wersję ontologiczną i semantyczną. Reizm semantyczny głosi, że tylko nazwy rzetelne oznaczają i oznaczają wyłącznie rzeczy, więc wypowiedzi o własnościach, relacjach, zdarzeniach należy przekładać na zdania o rzeczach. Reizm jako stanowisko był rozwijany przez Kotarbińskiego przez większą część jego działalności filozoficznej. Kotarbiński swój rozwój myśli w kwestii reizmu opisał w artykule *Fazy rozwojowe konkretyzmu* (1958/1993).

zastąpić zdaniami mówiącymi o rzeczach. Rand podkreśla jednak, że zaproponowane przez Kotarbińskiego „parafrazy” nie zachowują pierwotnego sensu¹⁰.

Zauważa, że podział na rzeczowniki i przymiotniki jest istotny z punktu widzenia klasycznej logiki oraz semantyki, a nie wszystkie funkcje językowe przymiotników mogą być w pełni zastąpione przez rzeczowniki¹¹, np. w przypadku stopniowalnych przymiotników „A jest większe niż B”, których nie da się ująć za pomocą nominalizacji typu „A ma wielkość a, B ma wielkość b”. Powstaje wówczas zdanie w innym sensie (RAND 1937, 95).

W dalszej części Rand omawia kwestie teorii poznania związane z rozróżnieniem przedstawienia i sądu oraz – w związku z tym – konsekwencje radykalnego reizmu: nie istnieją treści przedstawień ani strumienie doznań. Jej zdaniem pogląd ten znów zakłada to, co ma być dopiero dowiedzione, mianowicie, że czasowniki takie jak „wyobrażać sobie” czy „przedstawiać” nic nie oznaczają (RAND 1937, 97). W perspektywie Kotarbińskiego (1929/2003) prowadzi to do ujęcia psychologii jako nauki o „doznających ciałach”, a nie o strumieniach świadomości (640–654)¹².

Rand krytykuje też podejście Kotarbińskiego do prawdy. W *Elementach* odrzuca on utylitarystyczną (pragmatyczną) koncepcję prawdy. Zgodnie z linią argumentacyjną Rand jego zarzut wobec pragmatyzmu jest nietrafny: skoro pragmatyzm definiuje prawdę przez użyteczność, nazywanie „fałszywym” zdania, które prowadzi do skutecznego działania, zakłada już inną – niepragmatyczną – definicję prawdy (RAND 1937, 101–102).

Z kolei w odniesieniu do klasycznego ujęcia prawdy, zgodnie z którym polega ona na zgodności myśli z rzeczywistością, pojawia się problem: aby ustalić taką zgodność, trzeba wcześniej rozstrzygnąć, jak rzeczy się mają, co prowadzi do wniosku, że brakuje ogólnego kryterium prawdziwości (RAND 1937, 102–103; KOTARBIŃSKI 1929/2003, 223–224).

¹⁰ Chociaż warto zauważyć, że sama Rand, pisząc o Kotarbińskim, nie użyła słowa „parafraza”, lecz określiła „zastępować” czy „reprezentować”, które odpowiadają niemieckiemu słowu *Vertretend*. Natomiast w literaturze poświęconej SLW mówi się w tym kontekście o parafrazie reistycznej (zob. BROŻEK I IN. 2020, 412–413).

¹¹ Kotarbiński uzasadniał to tym, że w miejsce przymiotnika należy – w ramach reizmu – wstawić odpowiadający mu rzeczownik. Niemniej można wskazać kontrprzykłady dowodzące, że taka zamiana zmienia pierwotny sens zdania, co wykazała Rand.

¹² Mowa tutaj o pansomatyzmie. Stanowisko wprowadzone przez Kotarbińskiego głosiło, że zjawiska psychiczne są stanami lub własnościami ciał, a nie bytami niematerialnymi. Pogląd ten był przedmiotem dyskusji także poza środowiskiem lwowsko-warszawskim, czego świadectwem jest praca Zbigniewa Jordana (1911–1977) „Próba analizy zdań psychologicznych prof. T. Kotarbińskiego” (1935).

Rand, idąc za Kotarbińskim (1929/2003, 222–233), podkreśla, że kryteria cząstkowe intuicyjne i sytuacyjne również zawodzą, ponieważ nie gwarantują trafności (RAND 1937, 102–103). Podkreśla jednak, że w przypadku kryterium strukturalnego, wobec którego Kotarbiński nie zajmuje stanowiska, pojęcie „prawdy” użyte jest w odmiennym sensie niż w zwyczajowym.

Intuicyjność w tym ujęciu oznacza „bezpośrednią” oczywistość, czyli poznawanie prawdy intuicyjnie. Takie kryterium nie chroni jednak przed błędem, poczucie oczywistości może towarzyszyć także złudzeniom, np. wrażeniu, że wiosło zanurzone w wodzie jest złamane (KOTARBIŃSKI 1929/2003, 229–234). Sytuacyjność natomiast głosi, że sąd uznaje się za prawdziwy, gdy sprawdza się w określonych warunkach, np. przy odpowiednim oświetleniu (KOTARBIŃSKI 1929/2003, 229–231). Niemniej jednak Kotarbiński podkreśla zawodność tego kryterium, ponieważ błędy mogą występować także przy normalnym spostrzeganiu.

Kryterium strukturalne utożsamia prawdę z formą logiczną zdania, np. z tautologią lub innymi własnościami logicznymi, abstrahując od zastosowania języka i treści empirycznej (KOTARBIŃSKI 1929/2003, 231–233). Rand (1937) zauważa jednak, że prawdziwości nie da się rozpoznać wyłącznie na podstawie struktury zdań składowych (103). Przykładowo formuła „ $p \vee \neg p$ ” jest tautologią, a „prawda” tautologii różni się od „prawdy” zdań składowych, z których tautologia się składa (RAND 1937, 103).

Rand (1937) omawia również spór między absolutyzmem a relatywizmem w kwestii prawdy (103)¹³. Relatywiści twierdzą, że to samo zdanie może być prawdziwe dla jednej osoby, a fałszywe dla innej. Kotarbiński (1929/2003) wskazuje jednak, że relatywizm tego rodzaju wynika z nieprecyzyjnych sformułowań językowych, i ilustruje to przykładem zdania: „Zabijanie niemowląt jest zakazane przez prawo” (215–222). W Polsce XX wieku jest ono prawdziwe, natomiast w starożytnej Sparcie było fałszywe, ale w rzeczywistości chodzi tu o dwa różne zdania: „Zabijanie niemowląt jest zakazane przez prawo polskie XX wieku”, które jest prawdziwe dla wszystkich, oraz „Zabijanie niemowląt jest zakazane przez prawo spartańskie”, które jest fałszywe.

Innym przykładem podawanym przez Kotarbińskiego i omawianym przez Rand jest zdanie: „Oliwki są smaczne”. Może być ono uznane za prawdziwe przez jedną osobę, a przez inną odrzucone, lecz poprawnie zrekonstruowane brzmi ono: „Spożywając oliwki, doznaję przyjemnego smaku”, odnosi się do

¹³ Spór o absolutyzm i relatywizm w kwestii prawdy w SLW ma długą tradycję. Filozofowie związani z SLW opowiadali się przeważnie za absolutyzmem. Podobnie Kotarbiński (1929/2003) w *Elementach* wskazywał, że relatywizm jest słabszym stanowiskiem w odniesieniu do prawdy (222).

subiektywnego przeżycia danej osoby, a nie do uniwersalnej własności oliwek. Kotarbiński (1929/2003) zauważa, że to przykład zawierający wyrażenia okazjonalne, a więc wypowiedź, której znaczenie różni się w zależności od podmiotu mówiącego (219–222).

2.2. ELEMENTY LOGIKI FORMALNEJ

W części poświęconej logice Rand (1937) najpierw porządkuje u Kotarbińskiego rozróżnienie między rachunkiem zdań a rachunkiem nazw, przy czym ten drugi inspirowany jest ontologią Leśniewskiego (106–107). Następnie podejmuje problem zdań ogólnych i nazw pustych (110), wskazując na ich znaczenie w strukturze rachunku nazw oraz zwracając uwagę na rozróżnienie w sylogistyce zdań ogólnych w sensie słabym i mocnym. Ogólne zdanie typu „wszystkie A są B” w sensie słabym może być prawdziwe niezależnie od tego, czy istnieje byt należący do A, natomiast w sensie mocnym zakłada istnienie przynajmniej jednego przedmiotu należącego do A.

Widać to wyraźnie w zapisie wnioskowania sylogistycznego $(S \text{ a } P) \rightarrow (S \text{ i } P)$, gdy podstawione za „S” zostanie słowo „Cyklop”, a za „P” – „jednooki” (RAND 1937, 109–110; KOTARBIŃSKI 1929/2003, 357). W sensie słabym zdanie to będzie uznane za prawdziwe, ponieważ brak cyklopów sprawia, że poprzednik implikacji nigdy nie zachodzi, natomiast w sensie mocnym jest ono fałszywe, gdyż wymaga istnienia przynajmniej jednego cyklopa. Kotarbiński (1929/2003) zauważa, że tradycyjna logika nie odróżniała tych sensów, co prowadzi do błędnych wniosków, np. w przypadku nazw pustych (355–359). Rand (1937) także podkreśla, że rozwiązania ontologii Leśniewskiego, w których eliminuje się byty inne niż rzeczy jednostkowe, dobrze współgrają z reizmem Kotarbińskiego (108–109).

W tej partii artykułu Rand rzetelnie rekonstruuje rozważania nad logiką Kotarbińskiego, nie formułując jednak uwag krytycznych.

2.3. METODOLOGIA NAUK

Metodologia u Kotarbińskiego to teoria czynności myślowych, na których opiera się budowa nauk: stawiania problemów, rozumowania, formułowania hipotez i ich sprawdzania (RAND 1937, 110–111; KOTARBIŃSKI 1929/2003, 402–409). Szczególne miejsce zajmuje indukcja, którą należy rozumieć nie

jako wnioskowanie, lecz jako interpretację prowadzącą do uogólnień wykraczających poza dostarczone fakty (RAND 1937, 111–112; KOTARBIŃSKI 1929/2003, 435–440). W ramach metodologii Kotarbiński analizuje ponadto, w jaki sposób uzyskujemy „dane” dla nauki, podkreślając rolę porównań, powtórzeń i użycia instrumentów (RAND 1937, 112; KOTARBIŃSKI 1929/2003, 546–563). Omawia także specyfikę metod różnych nauk: matematyki (rozumianej w duchu nominalistycznym) (RAND 1937, 113; KOTARBIŃSKI 1929/2003, 581–597), fizyki i psychologii (RAND 1937, 114–115; KOTARBIŃSKI 1929/2003, 598–670) oraz historiografii (RAND 1937, 116–117; KOTARBIŃSKI 1929/2003, 671–698).

W tej części Rand (1937) zwraca uwagę za Kotarbińskim, że materialści uzasadniają swoją tezę faktem, iż nigdy nie doświadczono duszy oraz że przeżywanie procesów psychicznych zależy od ciała (114). Kotarbiński (1929/2003) jednak wskazywał, że takie argumenty dualista może odrzucić, ponieważ można przyjąć istnienie niewidzialnych dusz, które w swoich funkcjach pozostają niezależne od ciała (615). Mimo to, jak podkreśla Rand, Kotarbiński opowiedział się za materializmem (RAND 1937, 114–115). Zaznacza również, że Kotarbińskim, że dyskusja nad determinizmem i indeterminizmem w historiografii bywa prowadzona niejasnym językiem i wymaga rewizji pojęć. Niemniej jednak Kotarbiński w tej kwestii skłaniał się ku determinizmowi (RAND 1937, 117; KOTARBIŃSKI 1929/2003, 691).

2.4. *ELEMENTY*: RAND I AJDUKIEWICZ

Obszerną i ważną recenzję *Elementów* napisał również Kazimierz Ajdukiewicz (1890–1963) (1930/2006). Praca pt. *Reizm* ukazała się w „Przeglądzie Filozoficznym” w tomie 33 w 1930 roku¹⁴. W tym miejscu przedstawię krótką analizę porównawczą. Warto podkreślić, że recenzja Ajdukiewicza była na tyle istotna dla Kotarbińskiego, że umieścił ją w kolejnym wydaniu *Elementów* (1961) jako dodatek.

Recenzja Ajdukiewicza jest znacznie bardziej krytyczna i utrzymana w stylu analitycznym. Artykuł Rand ma natomiast przede wszystkim charakter rekonstrukcyjny, z nielicznymi uwagami polemicznymi dotyczącymi reizmu i prawdy, i służy raczej przybliżeniu myśli Kotarbińskiego czytelnikom „Erkenntnis” oraz – szerzej – środowisku neopozytywistów. Ajdukiewicz

¹⁴ Kotarbiński odniósł się do recenzji Ajdukiewicza w tekście *Uwagi na temat reizmu* (1930–31/1993).

skoncentrował się na „przetestowaniu” reizmu pod względem ontologicznym i semantycznym¹⁵, a jego krytyka sięga znacznie głębiej niż uwagi Rand.

Ajdukiewicz (1930/2006, 82–86), podobnie jak Rand, zauważył, że reizm ontologiczny jest rezultatem przyjętych przez Kotarbińskiego założeń semantycznych. Wyraźnie jednak rozdzielił reizm semantyczny od ontologicznego i wskazał na ich wewnętrzną niezgodność. Jeżeli traktować reizm jako deklarację programową nakazującą eliminację nazw pozornych w kontekstach, z których nie da się ich usunąć, okazuje się, że reizm napotyka trudności: nie można bowiem sformułować negatywnej tezy ontologicznej w języku reisty (AJDUKIEWICZ 1930/2006, 84–86). Skoro istnieją rzeczy, nie sposób poprawnie wypowiedzieć zdań typu: „nie istnieją cechy”, „nie istnieją własności”, „nie istnieją relacje”. Rozwijając ową argumentację, dostrzegam, że mowa tu o tzw. brodzie Platona – trudności polegającej na zaprzeczaniu istnieniu pewnych bytów bez wprowadzania założenia, że jednak istnieją.

Ponadto Ajdukiewicz (1930/2006) zauważa również, że język naturalny nie uzasadnia traktowania wszystkich nazw jako jednej kategorii semantycznej, co leży u podstaw reizmu (84). Różnica między jego recenzją a artykułem Rand polega również na tym, że ona podejmuje polemikę z Kotarbińskim w zakresie koncepcji prawdy rozumianej utylitarystycznie, podczas gdy Ajdukiewicz (1930/1936) kwestie epistemologiczne jedynie w recenzji zasygnalizował (94).

3. RECEPCJA ARTYKUŁU RAND

Artykuł Rand nie przeszedł bez echa. Nagel opublikował w 1938 roku w „The Journal of Symbolic Logic” krótką recenzję. Warto zaznaczyć, że w ramach stypendium Guggenheima przebywał on w Europie od sierpnia 1934 roku do lipca 1935 roku, odwiedzając wówczas Pragę, Wiedeń, Lwów, Warszawę i Cambridge. Po powrocie do Stanów Zjednoczonych Nagel (1936a; 1936b) opublikował w „The Journal of Philosophy” dwuczęściowy artykuł pod tytułem *Impressions and Appraisals of Analytic Philosophy in Europe*, w którym wspomina m.in. o Kotarbińskim¹⁶:

¹⁵ O reizmie Kotarbińskiego Ajdukiewicz (1934/2006) pisał później w artykule *W sprawie pojęcia „uniwersaliów”*.

¹⁶ Fragmenty artykułu Nagla zostały przetłumaczone przez Alicję Chybińską jako *Wrażenia i oceny dotyczące europejskiej filozofii analitycznej* (1936a,b/2016). Przekład ukazał się w książce *Fenomen Szkoły Lwowsko-Warszawskiej* (2016).

Zainteresowanie mniej formalnymi aspektami teorii logicznej nie jest w Warszawie całkowicie nieobecne. Pod wpływem profesora Kotarbińskiego – wpływowego ucznia Twardowskiego, nominalistycznego materialisty i jednego z nielicznych w życiu akademickim Warszawy, którzy żywo i odważnie interesują się teorią i praktyką społeczną – grupa młodszych badaczy i badaczek zajmuje się różnymi działami metodologii nauki (NAGEL 1936b, 51; tłum. wł.)¹⁷.

W swojej recenzji ocenił artykuł Rand jako „bardzo użyteczne streszczenie” głównego dzieła Kotarbińskiego, wówczas dostępnego jedynie po polsku (169)¹⁸. Podkreśla, że choć wpływ Kotarbińskiego na polską filozofię i logikę jest ogromny, jego szczegółowe koncepcje pozostają mało rozpoznane poza Polską (NAGEL 1938, 169).

Następnie Nagel przedstawia trójdzielny układ artykułu Rand. Zaznacza, że część pierwsza dotyczy analizy języka, w której wskazano na funkcje znaków oraz reizm – z jego redukcją kategorii do „rzeczowości” i zaprzeczeniem realności przedmiotów idealnych. Nagel (1938) zauważa przy tym, na podstawie artykułu Rand, że krytyka pragmatycznej koncepcji prawdy i relatywizmu dokonana przez Kotarbińskiego „nie sięga głęboko pod powierzchnię” (169). Część druga to prezentacja logiki formalnej, w której zdania logiczne ujmuje się jako schematy zdań o wspólnej strukturze, a jednocześnie podkreśla się rozbieżność między definicjami spójników w rachunkach a ich sensem w mowie potocznej, wraz ze szkicem ontologii Leśniewskiego. Z kolei część trzecia dotyczy metodologii i wskazuje na nominalizm Kotarbińskiego w matematyce, jego skłonność do materializmu w psychologii oraz do determinizmu w historii. Można przyjąć, że zasługą Nagela było upowszechnienie w anglojęzycznym obiegu krótkiego streszczenia kluczowych wątków *Elementów*, przygotowanego na podstawie artykułu Rand.

W polskiej literaturze również odnotowano artykuł Rand. Krótka notka sprawozdawcza autorstwa Henryka Mehlberga (1904–1979) dotycząca tomu *Erkenntnis* ukazała się w 1938 roku w „Ruchu Filozoficznym”, tom 14, numer 4, w dziale „Przegląd Czasopism” (186). Podkreślono w niej charakter artykułu Rand jako rekonstrukcji i przeglądu, a także zaznaczono, że zawiera on „kilkanaście” uwag krytycznych.

¹⁷ Jest to fragment przypisu 9 w drugiej części artykułu. Warto zauważyć, że Nagel w swojej pracy wymienił także innych polskich myślicieli związanych z SLW, a są to m.in. Kazimierz Twardowski (1866–1938), Łukasiewicz, Leśniewski, Alfred Tarski (1901–1983), Ajdukiewicz, Kotarbiński, Janina Hosiasson-Lindenbaum (1899–1942) czy Edward Poznański (1901–1974).

¹⁸ Tłumaczenie książki Kotarbińskiego na język angielski ukazało się w 1966 roku pod tytułem *Gnosiology: The Scientific Approach to the Theory of Knowledge*. Przełożył je Olgierd Wojtasiewicz.

4. RAND: SZKOŁA LWOWSKO-WARSZAWSKA A KOŁO WIEDEŃSKIE

SLW jest historycznie starsza od KW: jej początki wiąże się z przyjazdem Twardowskiego do Lwowa 15 listopada 1895 roku. Woleński (1985/2023) w monografii *Filozoficzna Szkoła Lwowsko-Warszawska* wyróżnia pięć okresów rozwoju SLW (18). Okres wstępny trwał siedem lat i zakończył się obroną pierwszych doktoratów pod kierunkiem Twardowskiego. W tym czasie powstało grono jego współpracowników. Drugi okres to czas kształtowania się poglądów pierwszych uczniów Twardowskiego, który zakończył się w latach 1916–1918. Trzeci okres przypada na lata 1918–1930, kiedy „Szkoła Lwowska” przekształciła się w „Szkołę Lwowsko-Warszawską”, a w Warszawie powstała szkoła logików. W czwartym okresie, w latach 30. XX wieku, szkoła przeżywała największy rozkwit, związany głównie z warszawską szkołą logików. Piąty okres rozpoczął się po II wojnie światowej i wiązał się z rozproszeniem filozofów i logików związanych z SLW.

Założycielem Koła Wiedeńskiego był Schlick, który w 1922 roku objął Katedrę Filozofii Nauk Indukcyjnych na Uniwersytecie Wiedeńskim. Regularne spotkania Koła odbywały się w latach 1924–1936, zazwyczaj w czwartki o godzinie 18:00, w Instytucie Matematyki przy Boltzmannngasse. Działalność Koła przypada więc na okres trzeci SLW, czyli czas, gdy „Szkoła Lwowska” przekształca się w „Szkołę Lwowsko-Warszawską”, a w Warszawie kształtuje się szkoła logików, oraz na lata 30. XX wieku, uznawane za fazę największej dojrzałości filozoficznej tej tradycji.

KW różniło się od SLW m.in. tym, że dysponowało wspólnym manifestem programowym z 1929 roku: *Naukowa koncepcja świata. Koło Wiedeńskie* (niem. *Die Wissenschaftliche Weltauffassung. Der Wiener Kreis*) (1929/2010). Autorstwo przypisuje się Hahnowi, Neurathowi i Carnapowi, przy czym to Neurath miał zredagować większość. Program był dedykowany Schlickowi. Prezentuje on postawę antymetafizyczną: wypowiedzi, których nie da się powiązać z doświadczeniem ani przełożyć na zdania weryfikowalne, uznaje się za pozbawione sensu poznawczego (np. tezy metafizyczne o istnieniu świata zewnętrznego). Podkreślono w nim również wagę empiryzmu oraz ideę jedności nauki.

SLW nie miała jednego manifestu programowego, lecz jej członków łączyła wspólna postawa intelektualna – dążenie do klarowności i precyzji w formułowaniu myśli (zob. BROŻEK I IN. 2020, 21). Aby to osiągnąć, rozwijano metody oparte przede wszystkim na narzędziach semiotyki i logiki. Problematyka filozoficzna w ramach SLW była traktowana rzeczowo i podejmowana tylko

w takim zakresie, w jakim mogła zostać przedstawiona w sposób ścisły i zrozumiały. W nowszych badaniach nad tradycją SLW podkreśla się, że odpowiednim określeniem tej postawy jest termin „antyracjonalizm”, wprowadzony przez Ajdukiewicza (BROŻEK I IN. 2020, 19; AJDUKIEWICZ 1934a)¹⁹.

W tym kontekście warto odwołać się do monografii Woleńskiego, który różnice między SLW a KW w zakresie problematyki filozoficznej ujął następująco:

Czy są podstawy do utożsamiania antyspekulatywnej postawy Szkoły Lwowsko-Warszawskiej z totalną negacją metafizyki przez logiczny empiryzm? We Lwowie i Warszawie mówiono tylko tyle, że źle sformułowane kwestie filozoficzne są nierozstrzygalne. Być może pewnych w ogóle nie da się porządnie sformułować i w tym znaczeniu są pozbawione sensu, ale raczej praktycznego aniżeli językowego. Szkoła Lwowsko-Warszawska nie sugerowała żadnego apriorycznego kryterium demarkacji nauki i metafizyki (WOLEŃSKI 1985/2023, 312).

Wracając do Rand, należy podkreślić, że została ona ukształtowana przez środowisko KW. Wysoko ceni logiczno-semantyczną i metodologiczną warstwę *Elementów*. Do reizmu ontologicznego podchodzi jednak nie jako do należycie uzasadnionej tezy, lecz raczej jako do konsekwencji wcześniejszych, jej zdaniem nieuzasadnionych, założeń semantycznych. Jej polemika z Kotarbińskim w tej kwestii pokazuje, że jego stanowiska nie sposób interpretować w duchu neopozytywizmu.

W tym miejscu warto odnieść się do uwagi Woleńskiego z książki *Kotarbiński*:

Niekiedy twierdzi się, że reizm jest po prostu odmianą neopozytywizmu. Jest to pogląd wysoce wątpliwy. W istocie rzeczy podobieństwo pomiędzy reizmem a neopozytywizmem dotyczy jedynie fizykalizmu. Kotarbiński nie akceptował tzw. weryfikacyjnej koncepcji znaczenia, nie ograniczał filozofii do analizy języka nauki, nie był też emotywistą w aksjologii. Reizm jest typowym poglądem metafizycznym w rozumieniu neopozytywistów i jako taki jest – wedle ich standardów – bezsensowny; mowa oczywiście o reizmie ontologicznym (WOLEŃSKI 1990, 70).

Reizm jest typowym poglądem metafizycznym w rozumieniu logicznego empiryzmu. Krytyka Rand nie ma jednak charakteru „doktrynerskiego”. Nie

¹⁹ Według redaktorów tomu *Antyracjonalizm. Metody filozoficzne w Szkole Lwowsko-Warszawskiej* termin „antyracjonalizm” oznacza m.in. rzetelną wymianę myśli, ideał klarowności oraz krytycyzm (BROŻEK I IN. 2020, 19).

odrzuca ona reizmu *ad hoc*, lecz podejmuje z tym stanowiskiem krytyczną dyskusję. Obraz ten współbrzmi z uwagami promotora jej doktoratu, wspomnianego Reiningera: Rand nie była dogmatyczna wobec logicyzmu i neopozytywizmu. Zachowuje ona postawę krytyczną i rzetelnie dyskutuje kwestie problematyczne w *Elementach*. Można nawet pokusić się o stwierdzenie, że jest ona niedogmatyczną przedstawicielką KW.

PODSUMOWANIE

Celem artykułu była rekonstrukcja sposobu, w jaki Rand odczytuje *Elementy* Kotarbińskiego, oraz ukazanie, w jaki sposób to ujęcie wpisuje się w założenia logicznego empiryzmu. W trakcie analizy wykazałem, że uwagi krytyczne Rand dotyczą przede wszystkim reizmu oraz rozważań nad prawdą. Wskazałem również, że jej podejście do reizmu – jak na przedstawicielkę KW – nie miało charakteru dogmatycznego: Rand nie odrzuciła tego stanowiska jako nieuzasadnionej tezy filozoficznej, lecz podjęła z nim merytoryczną dyskusję.

Rand może być uznana za łączniczkę między KW a SLW. Jako formalna członkini i uczestniczka spotkań KW, a także tłumaczka, wprowadzała do Wiednia i na arenę międzynarodową dorobek polskich logików i filozofów. Napisała rozprawę doktorską poświęconą myśli Kotarbińskiego oraz artykuł omawiający najważniejsze wątki jego *Elementów* dla czytelników „Erkenntnis” i szerszego grona zwolenników logicznego empiryzmu. Recenzja tego artykułu autorstwa Nagla świadczy o tym, że dorobek jednego z wybitniejszych przedstawicieli SLW był dostrzegany w międzynarodowej debacie.

Przykład Rand pokazuje, że recepcja idei SLW w kręgu KW była żywa i merytoryczna, a zarazem otwiera drogę do dalszych badań nad obecnością i oddziaływaniem tej tradycji w środowisku neopozytywistycznym. Warto w tym kontekście przypomnieć słowa Carnapa (1963), który odwiedził Warszawę w 1930 roku i w swojej intelektualnej autobiografii „wyraził ubolewanie, że ta obszerna praca badawcza [...] była dla nas i dla większości filozofów na świecie niedostępna, ponieważ ukazała się jedynie w języku polskim” (30).

Niemniej jednak warto podkreślić, że w latach 30. XX wieku, a więc w okresie największego rozkwitu SLW i warszawskiej szkoły logiki, na łamach „Erkenntnis” ukazywały się publikacje polskich filozofów i logików związanych z tą tradycją. Wśród nich należy wymienić takich autorów, jak Ajdukiewicz (1934b; 1934c; 1935a; 1935b; 1935c), Tarski (1935a; 1935b), Łukasiewicz (1935a; 1935b), Hosiasson-Lindenbaum (1935a; 1935b), Maria

Kokoszyńska-Lutmanowa (1905–1981) (1936), Leon Chwistek (1884–1944) (1932) oraz Zygmunt Zawirski (1882–1948) (1936–1937). Recepcja tych prac w KW może stanowić interesujący przedmiot przyszłych badań historycznych.

BIBLIOGRAFIA

- AJDUKIEWICZ, Kazimierz. 1930/2006. „Reizm (Tadeusz Kotarbiński: Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk. Lwów 1929)”. W: Kazimierz Ajdukiewicz. *Język i poznanie*. T. 1, 79–101. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- AJDUKIEWICZ, Kazimierz. 1934a. „Logistyczny antyirracjonalizm w Polsce”. *Przegląd Filozoficzny* 37 (3): 399–408.
- AJDUKIEWICZ, Kazimierz. 1934b. „Sprache und Sinn”. *Erkenntnis* 4: 100–138. <https://doi.org/10.1007/BF01793486>.
- AJDUKIEWICZ, Kazimierz. 1934c. „Das Weltbild und die Begriffsapparatur”. *Erkenntnis* 4: 259–287. <https://doi.org/10.1007/BF01793493>.
- AJDUKIEWICZ, Kazimierz. 1934/2006. „W sprawie pojęcia «uniwersaliów»”. W: Kazimierz Ajdukiewicz. *Język i poznanie*. T. 1, 196–214. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- AJDUKIEWICZ, Kazimierz. 1935a. „Der logistische Antiirracjonalismus in Polen”. *Erkenntnis* 5: 151–161. <https://doi.org/10.1007/BF00172291>.
- AJDUKIEWICZ, Kazimierz. 1935b. „Die wissenschaftliche Weltperspektive”. *Erkenntnis* 5: 22–30. <https://doi.org/10.1007/BF00172278>.
- AJDUKIEWICZ, Kazimierz. 1935c. „Sinnregeln, Weltperspektive, Welt”. *Erkenntnis* 5: 165–168. <https://doi.org/10.1007/BF00172294>.
- BROŻEK, Anna i Alicja CHYBIŃSKA, red. 2016. *Fenomen Szkoły Lwowsko-Warszawskiej*. Lublin: Academicon.
- BROŻEK, Anna, Friedrich STADLER i Jan WOLEŃSKI, red. 2017. *The Significance of the Lvov-Warsaw School in the European Culture*. Cham: Springer.
- BROŻEK, Anna, Marcin BĘDKOWSKI, Alicja CHYBIŃSKA, Stepan IVANYK i Dominik TRACZYKOWSKI, red. 2020. *Antyirracjonalizm. Metody filozoficzne w Szkole Lwowsko-Warszawskiej*. Warszawa: Semper.
- CARNAP, Rudolf, Hans HAHN i Otto NEURATH. 1929/2010. „Naukowa koncepcja świata. Koło Wiedeńskie”. Przeł. Artur Koterski. W: *Naukowa koncepcja świata. Koło Wiedeńskie*, red. Artur Koterski, 65–139. Gdańsk: Słowo/obraz terytoria.
- CARNAP, Rudolf. 1963. „Intellectual Autobiography”. W: *The Philosophy of Rudolf Carnap*, red. Paul A. Schilpp, 3–84. La Salle: Open Court.
- CHWISTEK, Leon. 1932. „Die nominalistische Grundlegung der Mathematik”. *Erkenntnis* 3: 367–388. <https://doi.org/10.1007/BF01886431>.
- DĄBSKA, Izydora. 1932. „«Koło Wiedeńskie»: Założenia epistemologiczne «Koła» i niektóre ich konsekwencje”. *Przegląd Współczesny* 11 (125): 379–388.
- DĄBSKA, Izydora. 1937. „Maurycy Schlick (1882–1936)”. *Przegląd Filozoficzny* 40 (1): 98–101.
- DRABAREK, Anna, Jan WOLEŃSKI i Mateusz M. RADZKI, red. 2019. *Interdisciplinary Investigations into the Lvov-Warsaw School*. Cham: Palgrave Macmillan.

- EDMONDS, David. 2020. *The Murder of Professor Schlick. The Rise and Fall of the Vienna Circle*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- HAMACHER-HERMES, Adelheid. 2003. „Rose Rand: A Woman in Logic”. W: *The Vienna Circle and Logical Empiricism*, red. Friedrich Stadler, 365–378. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- HOSIASOON-LINDENBAUM, Janina. 1935a. „Wahrscheinlichkeit und Schluß aus Teilprämissen [Berichte]”. *Erkenntnis* 5: 44–45. <https://doi.org/10.1007/BF00172281>.
- HOSIASOON-LINDENBAUM, Janina. 1935b. „Wahrscheinlichkeit [Ergänzungen]”. *Erkenntnis* 5: 176–177. <https://doi.org/10.1007/BF00172301>.
- JANSSEN-LAURET, Frederique. 2021. „Women in Logical Empiricism”. W: *The Routledge Handbook of Logical Empiricism*, red. Thomas Uebel i Christoph Limbeck-Lilienau, 127–135. New York: Routledge.
- JORDAN, Zbigniew. 1935. „Próba analizy zdań psychologicznych prof. T. Kotarbińskiego. (Przyczynek do badań nad epistemologicznymi podstawami psychologii)”. *Psychometria* (2): 347–375.
- KEINTZEL, Brigitta i Ilse KOROTIN. 2002. *Wissenschaftlerinnen in und aus Österreich: Leben – Werk – Wirken*. Wien: Böhlau.
- KOKOSZYŃSKA, Maria. 1936. „Über den absoluten Wahrheitsbegriff und einige andere semantische Begriffe”. *Erkenntnis* 6: 143–165. <https://doi.org/10.1007/BF02538230>.
- KOTARBIŃSKI, Tadeusz. 1913. „Zagadnienie istnienia przyszłości”. *Przegląd Filozoficzny* 16 (1): 76–92.
- KOTARBIŃSKI, Tadeusz. 1929/1966. *Gnosiology: The Scientific Approach to the Theory of Knowledge*. Oxford: Pergamon Press.
- KOTARBIŃSKI, Tadeusz. 1929/2003. *Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk*. Warszawa: Ediciones Altaya Polska & De Agostini Polska.
- KOTARBIŃSKI, Tadeusz. 1930–1931/1993. „Uwagi na temat reizmu”. W: Tadeusz Kotarbiński. *Dziela wszystkie: Ontologia, teoria poznania i metodologia nauk*, red. Jan Woleński, 132–136. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- KOTARBIŃSKI, Tadeusz. 1958/1993. „Fazy rozwojowe konkretyzmu”. W: Tadeusz Kotarbiński. *Dziela wszystkie: Ontologia, teoria poznania i metodologia nauk*, red. Jan Woleński, 197–205. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- KOTARBIŃSKI, Tadeusz. 1961. *Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk*. Wyd. 2. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- KOTARBIŃSKI, Tadeusz. 1968. „The Problem of the Existence of the Future”. *The Polish Review* 13 (3): 7–22.
- LEŚNIEWSKI, Stanisław. 1913. „Czy prawda jest tylko wieczna, czy też i wieczna, i odwieczna?”. *Nowe Tory* 8 (10): 493–528.
- LEŚNIEWSKI, Stanisław. 1968. „Is Truth Eternal or is it Eternal and Since Eternity?”. *The Polish Review* 13 (3): 23–43.
- ŁUKASIEWICZ, Jan. 1918/1998. „Treść wykładu pożegnalnego wygłoszonego w auli Uniwersytetu Warszawskiego dnia 7 marca 1918 r.” W: *Logika i metafizyka. Miscellanea*, red. Jacek J. Jadacki, 38–41. Warszawa: Towarzystwo Naukowe Warszawskie.
- ŁUKASIEWICZ, Jan. 1920. „O logice trójwartościowej”. *Ruch Filozoficzny* 5: 170–171.
- ŁUKASIEWICZ, Jan. 1935a. „Zur Geschichte der Aussagenlogik”. *Erkenntnis* 5: 111–131. <https://doi.org/10.1007/BF00172288>.

- ŁUKASIEWICZ, Jan. 1935b. „Zur vollen dreiwertigen Aussagenlogik [Ergänzungen]”. *Erkenntnis* 5: 176. <https://doi.org/10.1007/BF00172300>.
- ŁUKASIEWICZ, Jan. 1961. „O determinizmie”. W: *Z zagadnień logiki i filozofii. Pisma wybrane*, red. Jerzy Słupecki, 114–126. Warszawa: PWN.
- ŁUKASIEWICZ, Jan. 1968a. „On Three-valued Logic”. *The Polish Review* 13 (3): 43–44.
- ŁUKASIEWICZ, Jan. 1968b. „Farewell lecture at the University of Warsaw, March 7, 1918”. *The Polish Review* 13 (3): 45–47.
- ŁUKASIEWICZ, Jan. 1968c. „On Determinism”. *The Polish Review* 13 (3): 47–61.
- MCMNAMARA, Paul. 2006. „Deontic Logic”. W: *Handbook of the History of Logic. T. 7: Logic and the Modalities in the Twentieth Century*, red. Dov Gabbay i John Woods, 197–288. Amsterdam: Elsevier.
- MIHALJEVIĆ, Katarina. 2022. „What Can Rose Rand Teach Us About Modern Canon Formation?”. W: *Women in the History of Analytic Philosophy*, red. Jeanne Peijnenburg i Sander Verhaegh, 147–164. Cham: Springer.
- NAGEL, Ernest. 1936a. „Impressions and Appraisals of Analytic Philosophy in Europe. I”. *The Journal of Philosophy* 33 (1): 5–24. <https://doi.org/10.2307/2016895>.
- NAGEL, Ernest. 1936b. „Impressions and Appraisals of Analytic Philosophy in Europe. II”. *The Journal of Philosophy* 33 (2): 29–53. <https://doi.org/10.2307/2016015>.
- NAGEL, Ernest. 1936a,b/2016. „Wrażenia i oceny dotyczące europejskiej filozofii analitycznej”. Przekł. Alicja Chybińska. W: *Fenomen Szkoły Lwowsko-Warszawskiej*, red. Anna Brożek i Alicja Chybińska, 177–190. Lublin: Academicon.
- NAGEL, Ernest. 1938. „Kotarbinskis Philosophie auf Grund seines Hauptwerkes: ‚Elemente der Erkenntnistheorie, der Logik und der Methodologie der Wissenschaften‘”. [Recenzja artykułu Rose Rand z *Erkenntnis* 7 (2), 92–120]. *The Journal of Symbolic Logic* 3 (4): 169. <https://doi.org/10.2307/2267800>.
- RAND, Rose. 1936. „Die Logik der verschiedenen Arten von Sätzen”. *Przegląd Filozoficzny* 39: 438.
- RAND, Rose. 1937. „Kotarbinskis Philosophie auf Grund seines Hauptwerkes: ‚Elemente der Erkenntnistheorie, der Logik und der Methodologie der Wissenschaften‘”. *Erkenntnis* 7 (2): 92–120. <https://doi.org/10.1007/BF00666510>.
- RAND, Rose. 1939. „Logik der Forderungssätze”. *Revue Internationale De La Théorie Du Droit*, 1 (1): 308–322.
- RAND, Rose. 1962. „The Logic of Demand-Sentences”. *Synthese* 14 (4): 237–254.
- RENTETZI, Maria. 2010. „«I want to look like a lady, not like a factory worker»: Rose Rand, a woman philosopher of the Vienna Circle”. W: *EPSA Epistemology and Methodology of Science: Launch of the European Philosophy of Science Association*, red. Mauricio Suárez, Mauro Dorato, Miklós Rédei, 233–244. Dordrecht: Springer.
- Ruch Filozoficzny*. 1938. 14 (4).
- SARKAR, Sahotra. 2025. *The Vienna Circle. The Story of Logical Empiricism*. New York: Routledge.
- TARSKI, Alfred. 1935a. „Einige methodologische Untersuchungen über die Definierbarkeit der Begriffe”. *Erkenntnis* 5: 80–100. <https://doi.org/10.1007/BF00172286>.
- TARSKI, Alfred. 1935b. „Wahrscheinlichkeitslehre und mehrwertige Logik [Ergänzungen]”. *Erkenntnis* 5: 174–175. <https://doi.org/10.1007/BF00172299>.
- WOLEŃSKI, Jan. 1990. *Kotarbiński*. Warszawa: Wiedza Powszechna.

- WOLEŃSKI, Jan. 2010. „Koło Wiedeńskie «Wissenschaftliche Weltauffassung» i Polska”. W: *Naukowa koncepcja świata*, red. Artur Koterski, 263–273. Gdańsk: Słowo/obraz terytoria.
- WOLEŃSKI, Jan. 2021. „The Lvov-Warsaw School and Logical Empiricism”. W: *The Routledge Handbook of Logical Empiricism*, red. Thomas Uebel i Christoph Limbeck-Lilienau, 307–315. New York: Routledge.
- WOLEŃSKI, Jan. 1985/2023. *Filozoficzna Szkoła Lwowsko-Warszawska*. Wyd. 2. Warszawa: PWN.
- WRIGHT, Georg H. von. 1951. „Deontic Logic”. *Mind* 60 (237): 1–15.
- WRIGHT, Georg H. von. 1963. *Norm and Action: A Logical Enquiry*. London: Routledge & Kegan Paul.
- ZAWIRSKI, Zygmunt. 1936–1937. „Über die Anwendung der mehrwertigen Logik in der empirischen Wissenschaft”. *Erkenntnis* 6: 430–435.

ROSE RAND WOBEC MYŚLI FILOZOFICZNEJ
TADEUSZA KOTARBIŃSKIEGO

STRESZCZENIE

Rose Rand uzyskała stopień doktora w 1938 roku na podstawie rozprawy zatytułowanej *Kotarbinskis Philosophie*. Jeszcze przed obroną opublikowała w „Erkenntnis” artykuł, który należał do pierwszych prób podsumowań filozofii Tadeusza Kotarbińskiego w międzynarodowej debacie filozoficznej. Urodzona we Lwowie i związana z Kołem Wiedeńskim, Rand pełniła również funkcję tłumaczki i promotorki polskiej szkoły logiki, przyczyniając się do popularyzacji idei filozoficznych Szkoły Lwowsko-Warszawskiej zarówno w kręgu neopozytywizmu, jak i szerzej – na arenie międzynarodowej. Celem artykułu jest rekonstrukcja sposobu, w jaki Rand odczytywała filozofię Kotarbińskiego na podstawie jej artykułu z „Erkenntnis”, oraz analiza zakresu, w jakim jej ujęcie wpisywało się w założenia logicznego empiryzmu. Uwzględniona zostaje również recepcja tej pracy w literaturze. Przeprowadzona analiza wypełnia istniejącą lukę badawczą, ukazując zarówno oddziaływanie Szkoły Lwowsko-Warszawskiej, jak i rolę Rand jako intelektualnego pośrednika między Wiedniem a Lwowem.

Słowa kluczowe: Kotarbiński; Koło Wiedeńskie; pozytywizm logiczny; Rand; Szkoła Lwowsko-Warszawska

ROSE RAND ON THE PHILOSOPHICAL THOUGHT
OF TADEUSZ KOTARBIŃSKI

SUMMARY

Rose Rand received her doctoral degree in 1938 on the basis of a dissertation entitled *Kotarbinskis Philosophie*. Before the defense, she had published an article in *Erkenntnis* that was one of the first attempts to summarize Tadeusz Kotarbiński's philosophy in the international philosophical debate. Born in Lwów and associated with the Vienna Circle, Rand also served as a translator and promoter of the Polish school of logic, contributing to the dissemination of the philosophical ideas of the Lvov-Warsaw School, both among neopositivists and, more broadly, internationally. The aim of this article is to reconstruct the way in which Rand interpreted Kotarbiński's philosophy on the

basis of her article in *Erkenntnis*, and to analyze the extent to which her account corresponded to the assumptions of logical empiricism. The article also looks at how this work was received in the literature. The presented study fills an existing research gap by showing both the influence of the Lvov-Warsaw School and Rand's role as an intellectual mediator between Vienna and Lwów.

Keywords: Kotarbiński; Vienna Circle; logical positivism; Rand; Lvov-Warsaw School